

Huoltovarmuusorganisaatio

Skenaarioita sanomalehtien jakelun tulevaisuudesta 2030-luvulla

Selvitys tiedonvälityksen huoltovarmuudesta
harvaan asutuilla alueilla

Sitowise Oy

Sisällysluettelo

3 Työn tavoite

4 Keskeiset muutostrendit

Muutosvoimat vaikuttavat toisiinsa

Kaupungistuminen, väestö- ja yhdyskuntarakenteen muutos

Median digitalisaatio

Jakeluverkon ja toimialan muutos

Kustannusrakenteen muutos jakelu- ja mediatoimialalla

Trendikehitys pohjoismaissa

Tiedonvälityksen huoltovarmuus

15 Skenaariot

Jakelu- ja mediatoimialan näkymiä 2020 –luvulla

Negatiivisten kierteiden voimistuminen

Hallittu mukautuminen

27 Yhteenveto ja toimenpidesuosituksset

Työn tavoite

Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 1048/2018 toteaa että joukkoviestinnän ja sen infrastruktuurien turvaaminen on välttämätöntä. Poikkeusoloissa painetut lehdet ovat osa viranomaisten tiedottamisjärjestelmää ja fyysisesti jaettavien painettujen sanomalehtien kautta tieto tavoittaa kansalaiset myös digitaalisten tiedonvälityskanavien toimintahäiriöiden aikana.

Median kulutuksen digitalisaatio ja painettujen lehtien hiipuva volyymi uhkaavat heikentää tiedonvälityksen huoltovarmuutta samoin kuin koko postinjakelun logistista infrastruktuuria erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Posti- ja jakelupalvelut sopeutuvat useisiin samanaikaisiin muutoksiin kirjepostin ja lehtien vähentyessä, mutta pakettikotijakelun ja uudentyyppisillä liiketoimintalogiikoilla toimivien lähettipalveluiden yleistyessä.

Projektin tavoitteena on selvittää millä tavoin sanomalehtien jakelun ja muun kriittisen viranomaispostin edellyttämä logistiikka voidaan turvata harvaan asutuilla alueilla myös 2030-luvulla. Työssä korostetaan tiedonvälityksen huoltovarmuuden näkökulmaa, mutta otetaan kantaa myös media- ja jakelutoimialan muutoksiin.

Mediapoolin tilaama työ toteutetaan osana Huoltovarmuuskeskuksen Logistiikka 2023 –kehitysohjelmaa, jolla vahvistetaan kriittistä logistista infrastruktuuria sekä logistiikkapalveluiden toimintakykyä ja –edellytyksiä Suomessa.

Keskeiset muutostrendit

Tiedonvälityksen huoltovarmuuteen vaikuttavia keskeisiä muutostrendejä

Kiihtyvä **kaupungistuminen** jonka seurauksena harvaan asutut alueet ovat entistä harvempaan asuttuja

Digitalisaation vaikutus painetun sanomalehden kysyntään ja mediamainonnan tulojen siirtymiseen ulkomaisille toimijoille

Sanomalehtiin ja päivittäispostiin perustuvan **jakeluverkon** muuttuminen

Kustannusrakenteen muutokset paino- ja jakelutoiminnan ympärillä, liittyen myös ilmastonmuutostoimiin

Väestörakenteen muutos joka näkyy selvimmin harvaan asutuilla alueilla ja esimerkiksi työvoiman saatavuudessa

Muutosvoimat vaikuttavat toisiinsa

Tiedonvälityksen huoltovarmuuteen harvaan asutuilla alueilla liittyy useita eri ilmiöitä ja niiden erilaisia kehityskulkuja. Väestön rakenteen muutos, kaupungistuminen ja media- sekä jakelutoimialan muutokset ovat keskeisiä trendejä, joiden kehityskulut toimivat tämä selvityksen skenaarioiden lähtökohtina.

Niin globaaleja megatrendejä kuin paikallisesti tunnistettuja muutostrendejä yhdistää se, että ne ovat tyypillisesti osa suurempaa, systemaattista ilmiötä. Osa kehityskuluista voi voimistua itsenäisesti ”kuplassa”, mutta on tavallisempaa että kehityskulut voimistavat tai heikentävät toisiaan vuorovaikutuksessa. Koska selvityksessä on tarkasteltu trendejä, ilmiöitä ja seurauksia pääosin kansallisella tasolla, on syytä mainita myös suurtenkin paikallisten vaihteluiden mahdollisuus.

Globaalien monikriisien aika tekee toimintaympäristöjen ennakoinnista entistä haastavampaa. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa, globaalin talouden kriisiytyminen sekä ilmastonmuutoksen etenemisen vaikutukset voivat kiihdyttää tai hidastaa tässä selvityksessä esiteltyjä muutostrendejä ennakoimattomalla tavalla. Monikriisien maailma on kuitenkin tuonut entistä enemmän esiin tarpeen varautua erilaisiin tulevaisuuksiin ja ymmärtää erilaisia mahdollisia muutospolkuja.

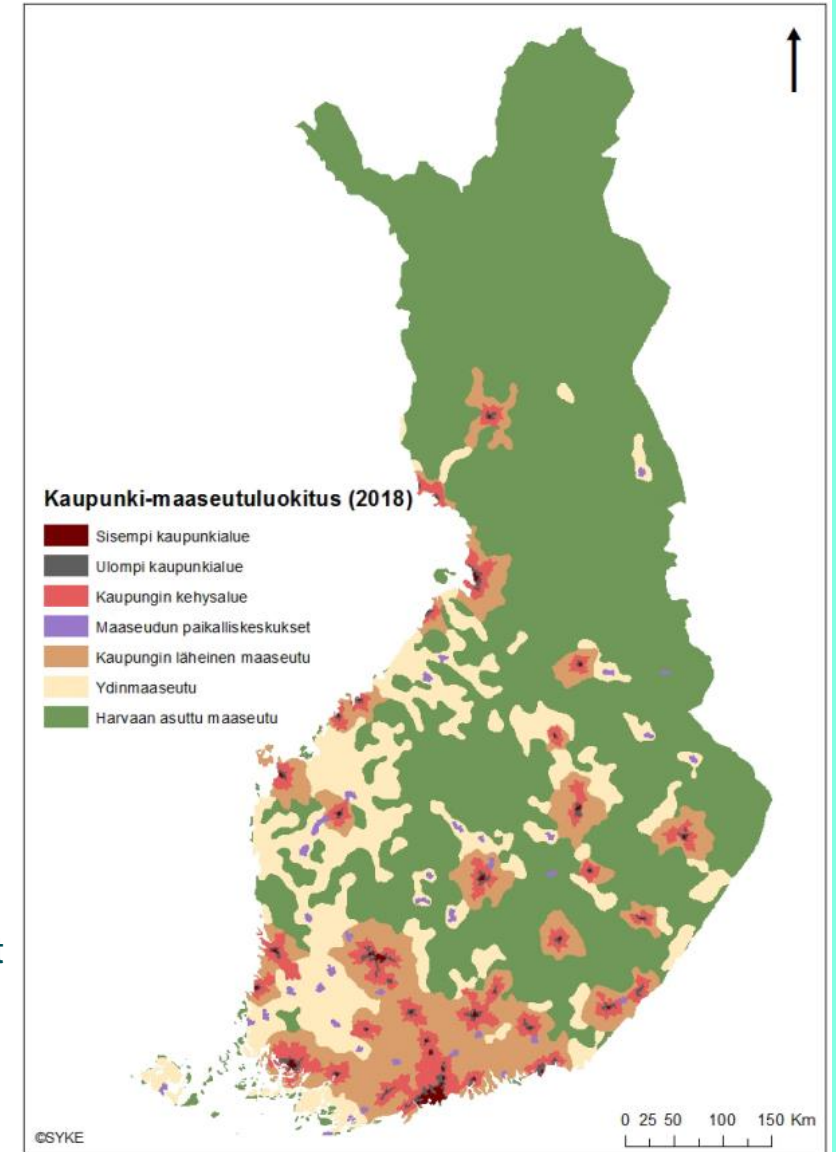
Kaupungistuminen, väestö- ja yhdyskuntarakenteen muutos

Suomen kaupungistumisaste nousee ja väestörakenne ikääntyy.

Valtioneuvoston vuonna 2022 julkaistun skenaariotyön ennusteen mukaan 2050-luvulle mennessä väestön kaupungistumisaste on noussut 79%:iin, jopa 85% työpaikoista sijaitessa neljällä suurimmalla kaupunkialueella. Erityisesti lasten, nuorten ja nuorten työssäkäyvien aikuisten määrä vähenee entisestään harvaan asutuilla alueilla joilla huoltosuhde on jo nyt keskimääräistä korkeampi.

Jopa suurissa kaupungeissa on reuna-alueita, joilla asukastiheys on alhainen sekä matka lähimpiin palvelukeskuksiin pitkä. Harvaan asuttujen alueiden palveluverkot ovat jo karsiutuneet voimakkaasti ja palveluja kuluttavan väestön keskittyminen kaupunkeihin tulee jatkossa heikentämään palveluiden saavutettavuutta myös maaseudun taajamissa. Väestörakenteen muutos aiheuttaa harvaan asutuilla alueilla pulaa myös työvoimasta.

Nykyisen kaltainen väestönkehitys tulee todennäköisesti voimistamaan myös alueellista eriarvoisuutta, sillä harvaan asutut alueet ovat keskenään hyvin erityyppisiä - kaikki eivät kärsi muuttotappioista ja esimerkiksi matkailun tuottamat paikalliset elinvoimakeskukset tekevät joistain alueista hyvinkin virkeitä.

Kaupunki-maaseutuluokitus, Suomen ympäristökeskus SYKE (2018)

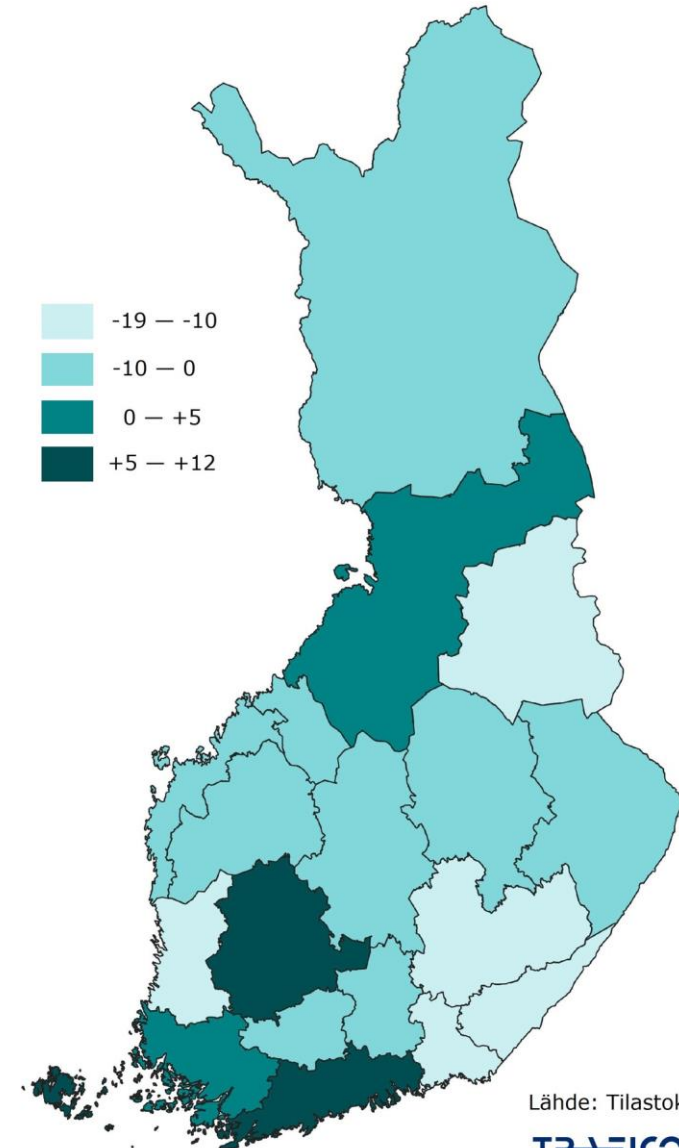
Kaupungistuminen, väestö- ja yhdyskuntarakenteen muutos

Monipaikkainen asuminen ja vapaa-ajan asunnoilla ympärivuotisesti vietetyn ajan määrä on noussut ja uusia vapaa-ajan asuntoja on rakentunut myös harvaan asutulle maaseudulle. Monipaikkaisuudella ja monipaikkaisten asukkaiden kuluttamalla palveluilla saattaa olla mahdollisuus lisätä harvaan asuttujen alueiden elinvoimaa. Myös maahanmuutolla voi olla alueellista elinvoimaa kohentavia vaikutuksia, mutta positiiviset vaikutukset vaativat useampien toisiinsa vaikuttavien tekijöiden yhteisvaikutusta.

Harvaan asutut alueet harvenevat siis tulevaisuudessa entisestään ja ilmiö korostuu Itä- ja Pohjois-Suomessa. Hajaantuvat palveluverkot ovat kalliimpia ylläpitää ja toisaalta ikääntyvän väestön mahdollisuudet liikkua palvelujen pariin vaihtelevat. Harvaan asuttujen alueiden vanheneva väestö on toisaalta potentiaalisinta painetun sanomalehden kuluttajakuntaa.

Ennustettu väkiluvun muutos (%)
maakunnittain 2021-2040

Lähde: Tilastokeskus

TRAFICOM
Liikenne- ja viestintävirasto

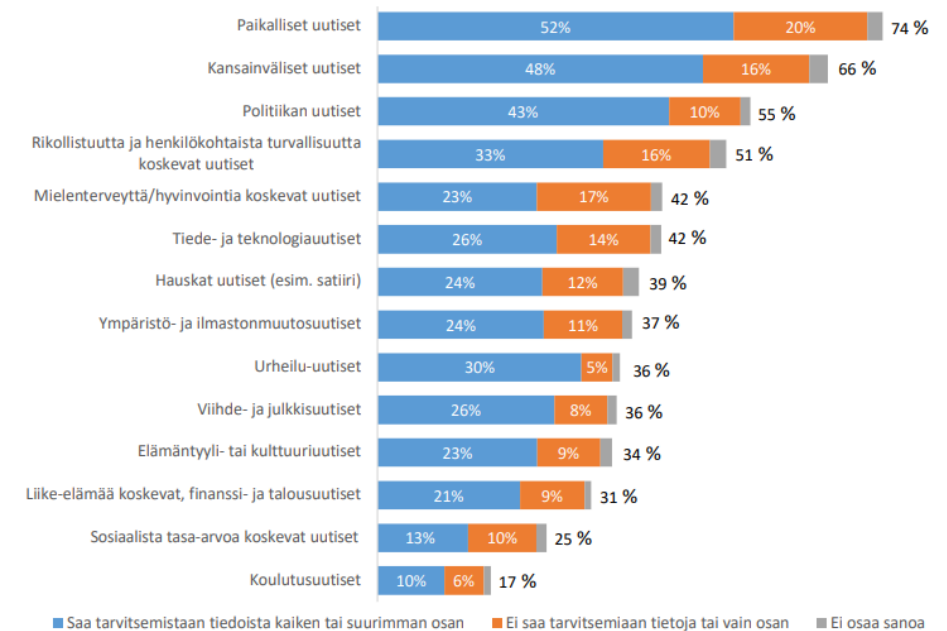

Median digitalisaatio

Median kulutus ja tiedonvälitys on digitalisoitunut koko 2000-luvun ja kehitys jatkuu. Uutismedia verkossa 2024 - selvityksen mukaan noin neljännes suomalaisista seuraa uutisia vain verkosta ja pääsääntöisesti painettuja lehtiä seuraavien osuus on laskenut 2020-luvun alkupuoliskolle tultaessa noin viiteen prosenttiin koko kansasta. Digitaalinen median kulutus on vienyt tilaa perinteisiltä medioilta – radiolta, televisiolta ja painetulta sanomalehdeltä.

Digitaalinen media on luonut myös uudenlaisia mediatoimijoita: vaikuttajamediat sosiaalisen median alustoilla edustavat erityisesti nuorille kasvavissa määrin pääasiallista mediasisältöä. Media kansainvälistyy ja monikansalliset mediatoimijat valtaavat alaa, mutta paikallismediat kiinnostavat Suomessa edelleen. Esimerkiksi Uutismedia verkossa 2024-selvityksen mukaan suomalaisia kiinnostavat uutissisällöistä erityisesti paikalliset uutiset ja tapahtumat.

Eri aiheista kiinnostuneet sekä näistä aiheista riittävästi ja liian vähän tietoa saavat Suomessa (Uutismedia Verkossa, 2024)

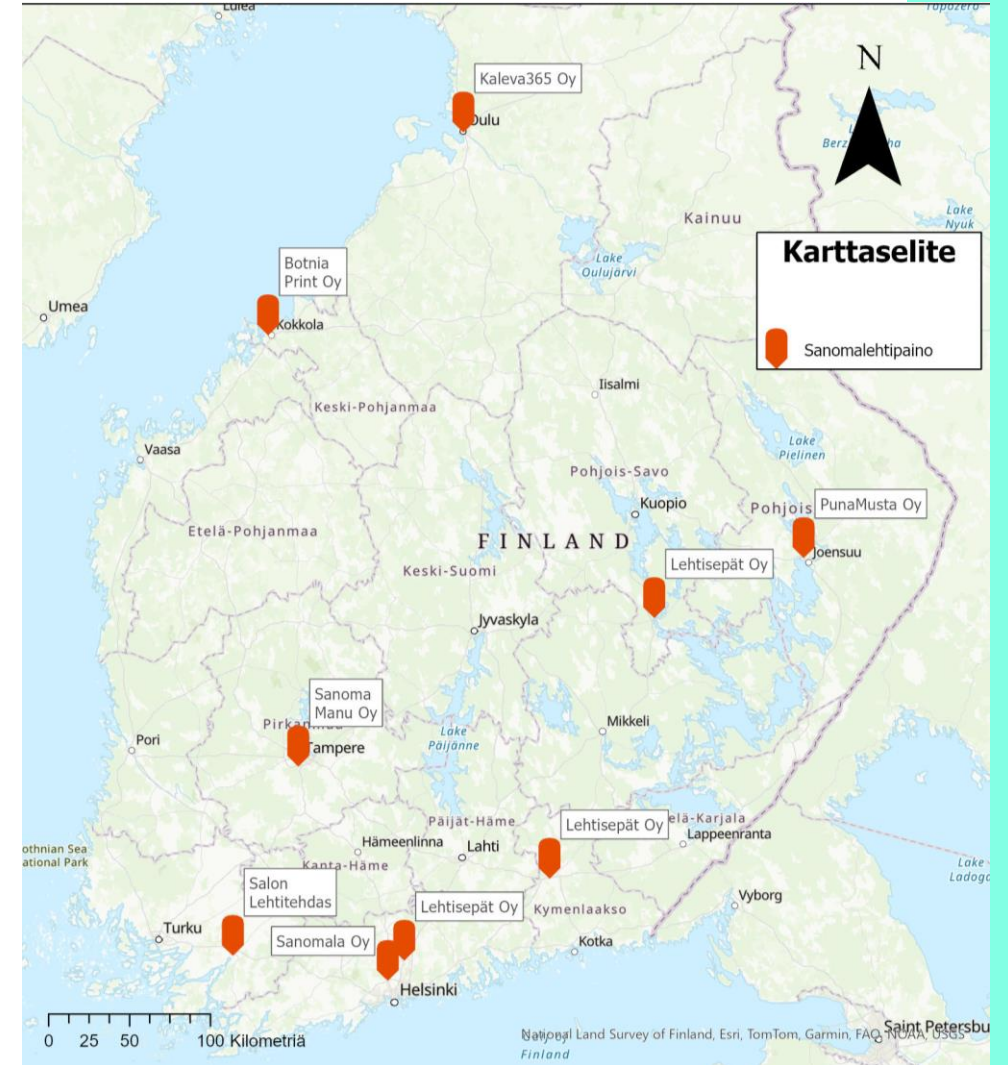

Median digitalisaatio

Median kulutuksen digitalisaation seuraukset näkyvät suoraan painetun sanomalehden suosion laskuna. Laskevat printtimäärät vaikuttavat myös esimerkiksi painotalojen määrään, vuonna 2024 Suomessa toimii yhdeksän sanomalehtipainoa ja määrä on supistumassa.

Toisaalta painetun sanomalehden pienentynyt kuluttajakunta on uskollinen etenkin paikallismedioissa. Paikallismedioiden printtiliiketoiminta ylläpitää paikallista uutisointia myös digitaalisissa kanavissa, tarjoten muualla asuville kanavan kotipaikkakunnan ajankohtaisiin tapahtumiin.

Digitaalisten alustojen suosio ohjaa myös medialle tärkeitä mainosinvestointeja uusiin kanaviin. Suuret kansainväliset alustajätit kuten Meta ja Google vievät leijonanosan digitaalisista mainosinvestoinneista hakusanamainonnan ja sosiaalisen median mainonnan muodossa. Vuonna 2023 sähköisen mainonnan arvo oli liki nelinkertainen painettuun mediaan nähden ja tästä summasta lähes puolet koostui sosiaalisen median ja hakusanamainonnasta.

Aineistot: Suomalaisten sanomalehtipainojen sijainnit
Taustakartta: Esri

Jakeluverkon ja jakelutoimialan muutos

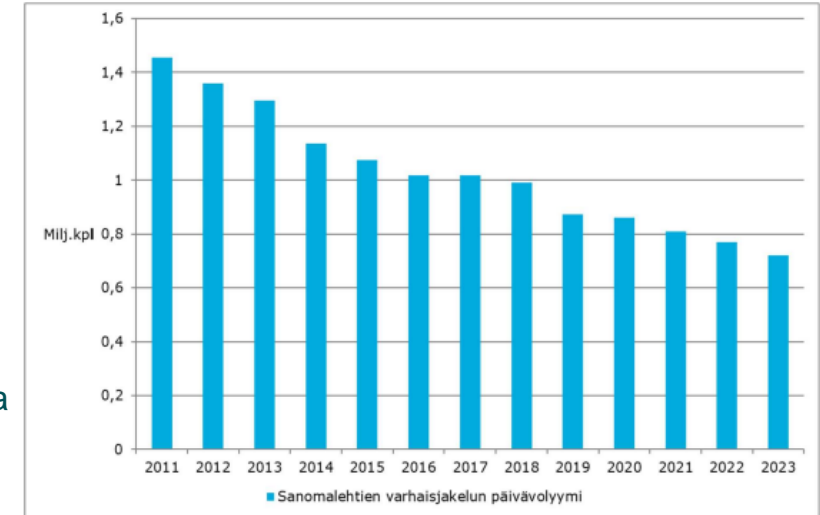
Perinteisten postilähetysten määrä on tiedonvälityksen digitalisoitumisen myötä ollut laskussa koko 2020-luvun ajan. Kirjepostin määrän voimakas lasku on johtanut osin postilain muuttamiseen; aikaisemmin viisipäiväiseksi lailla määritellystä jakelusta on siirrytty kolmipäiväiseen vuonna 2023.

Sanomalehti- ja aikakauslehdet eivät kuulu postilain yleispalveluvelvoitteen piiriin, mutta alueilla joilla sanomalehtien varhaisjakelu ei toimi kaupallisin ehdoin, sanomalehdet jaetaan yleispalvelulähetysten jakelun yhteydessä. Vuoden 2023 postilain muutoksen yhteydessä säädettiin sanomalehtijakelua koskevasta valtioneuvostuksesta, tavoitteena varmistaa edellytykset viisipäiväisen sanomalehtijakelun toteuttamiselle koko maassa.

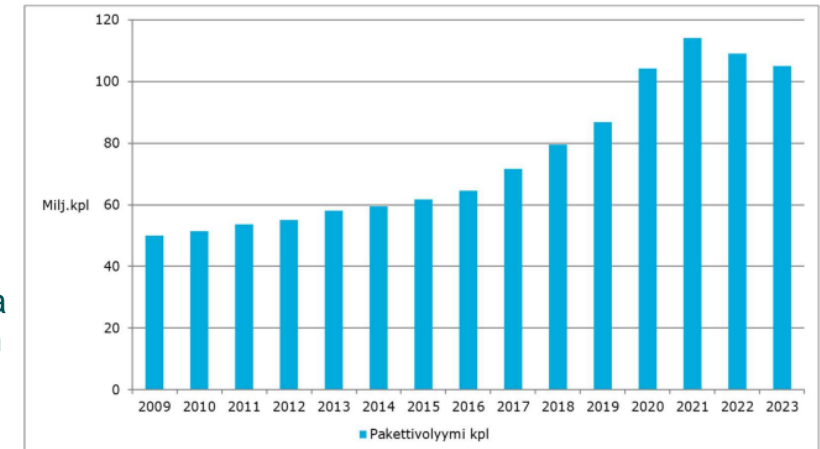
Siinä missä kirjepostin ja kotiin jaettavien sanomalehtien määrä on laskenut, pakettilähetysten määrä on kasvanut. Verkkokaupan suosio ja toimitettavien lähetysten vuosittainen määrä todennäköisesti jatkaa kasvuaan, mutta on voimakkaasti sidoksissa talouden suhdanteisiin ja kuluttajien ostovoimaan.

Erityisesti kasvukeskuksissa jakelumarkkinaa ovat viimeisen vuosikymmenen aikana muuttaneet uudenlaisilla liiketoimintamalleilla toimivat lähijakeluyritykset. Ruokalahettitoiminnasta aloittaneet yritykset ovat laajentaneet myös muille toimialoille ruokakauppalähetysten apteekki- ja kotinkuljetustoiminnan laajentumisen ja monipuolistumisen arvellaankin vauhdittavan päivittäistavarakaupan siirtymää verkkoon entisestään.

Sanomalehtien varhaisjakelun arvioitut päivävolyymit

Pakettien kokonaismäärän arvioitu kehitys Suomessa

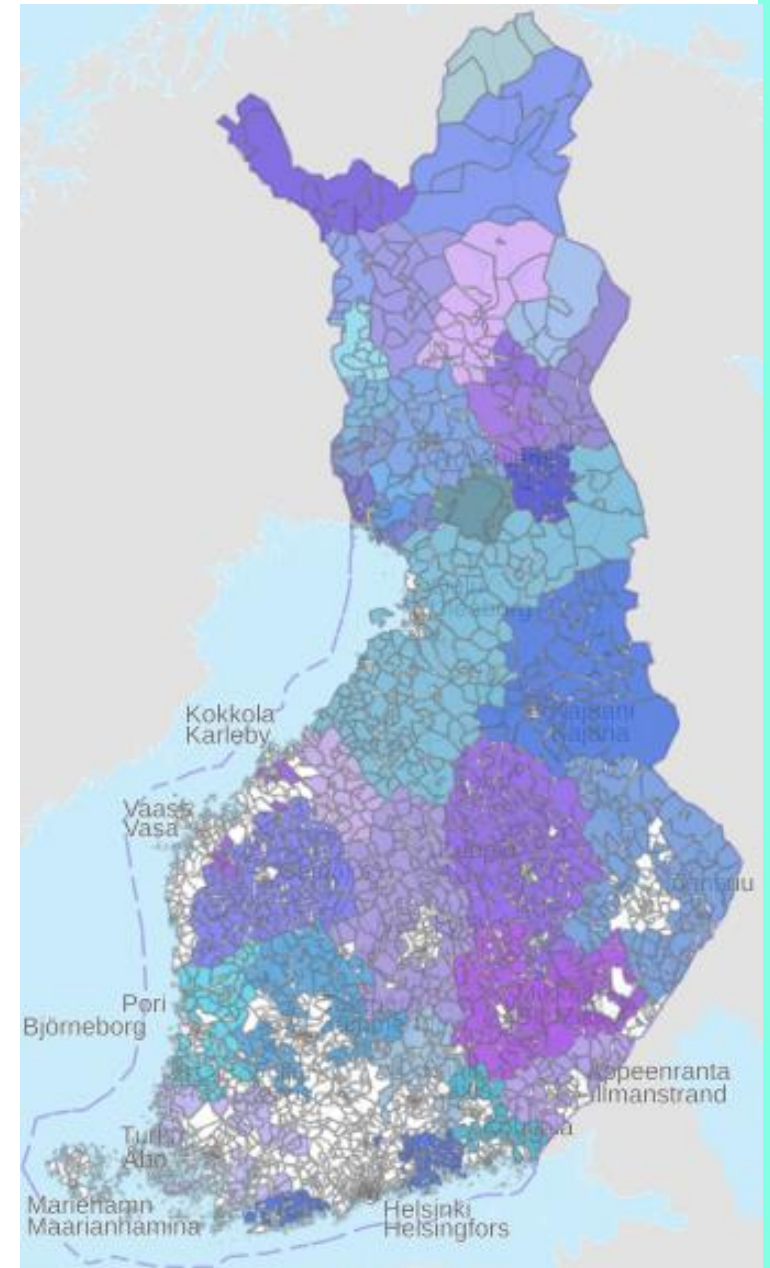
Traficom, Traficom postimarkkinaselvitys (2023)

Kustannusrakenteen muutos jakelu- ja mediatoimialalla

Markkinoiden muutos vaikuttaa jakelu- ja mediatoimialaan laajasti. Digitalisaatio mahdollistaa uudet innovaatiot, mutta joustavuuden ja uusien toimintatapojen kehittäminen vaatii panostuksia. Digitaalisen ja fyysisen uutismedian välillä tasapainottelu haastaa media-alan perinteisiä toimijoita myös kiristyvillä kustannuksilla.

Globaalit trendit ja monikriisinen maailmantalous heijastuu myös jakelutoimialaan: kasvavat kustannukset näkyvät koko arvoketjussa kaluston ylläpidosta polttoaineeseen. Painaminen ja jakelu muodostavat noin puolet kaikista päivälehtien kustannuksista ja etenkin harvaan asutuilla alueilla levikin pienentyessä yksittäisen jakelutuotteen kannattavuus kärsii kuljetun matkan kustannusten noususta esimerkiksi polttoainekustannusten noustessa. Traficom on 1.10.2023 lähtien myöntänyt valtionavustusta alueille, joilla viisipäiväinen varhaisjakelu ei toteudu kaupallisin ehdoin. Vuonna 2023 haettavaksi on tullut myös uutismediatuki uutismedioiden ja tiedonvälityksen tukemiseen, tavoitteena tukea erityisesti sananvapauden toteutumista ja tukea aktiivista ja elinvoimaista paikallismediakenttää.

Traficom, Sanomalehtijakelun valtionavustusalueet (2024)

Trendikehitys pohjoismaissa

Painetun sanomalehden osalta trendit ovat samakaltaisia muissakin pohjoismaissa: printin määrä ja siitä saatavat tulot pienenevät ja median kulutus siirtyy digitaalisiin kanaviin. Pohjoismaita yhdistää sekä luottamus uutisiin että halukkuus maksaa laadukkaasta uutisisällöstä myös digitaalisissa kanavissa, esimerkiksi Norjassa 40% online-uutisten käyttäjistä on valmis maksamaan uutisisällöstä.

Utiserämaa-ilmiötä tutkinut Local Media for Democracy-projekti (2024) nostaa esimerkiksi Ruotsissa jo vuosikymmenen jatkuneen trendin harvaan asuttujen alueiden ja pienten kaupunkien paikallismedian hiipumisesta – jopa puolen paikallisista uutistoimituksista arvioidaan kadonneen ja paikallismedian kattavuus on esimerkiksi Suomeen verrattuna huonompi.

Digitalisaatio näkyy pohjoismaisellakin tasolla voimakkaasti myös mediamainonnassa ja suuret kansainväliset alustatoimijat saavat leijonanosan myös paikallisista mainosinvestoinneista.

Eri pohjoismaat myös tukevat mediaa eri tavoin: Tanskassa julkaisutoimintaan ja innovaatioihin myönnettävät mediatuet painottavat myös paikallisjournalismia ja tanskankielistä julkaisutoimintaa. Myös Norjassa pääosa tuista suunnataan paikalliseen uutimediaan ja niille alueille, joissa markkinavetoinen toiminta ei riitä kattamaan kustannuksia. Ruotsissa tuetaan monipuolisesti sekä mediaa että suoraan sanomalehtitoimintaa niin kustannus- kuin jakelutukien muodossa.

Kirjepostin väheneminen ja pakettien jakelun lisääntyminen ovat trendejä myös Pohjoismaissa. Erityisesti Ruotsissa pakettien kotiinkuljetus on lisääntynyt runsaasti, kun taas Suomessa ja Tanskassa jakelua tehdään enemmän lähinoutopisteisiin. Ruotsissa PostNord testaa parhaillaan hybridipistettä kirjepostin lähettämiseksi sekä pakettien noudolle. Kokeilun tavoitteena on löytää palvelumalli, joka yhdistää päivittäisen kirjepostin noudon pakettien toimitukseen.

Tiedonvälityksen huoltovarmuus

Kansallisen huoltovarmuuden tavoitteisiin on kirjattu sananvapautta tukevan, vapaan ja moniäänisen median toimintaedellytyksien turvaaminen kaikissa olosuhteissa. Tähän sisältyy myös sisällöntuotannon, julkaisun sekä jakelun turvaaminen niin sähköisessä kuin fyysisessä muodossa, kohdennetusti tai massana. Jakeluinfrastruktuurin ylläpito ja jatkuvuus on monitahoinen kysymys joka liittyy paitsi päivittäiseen tiedonvälitykseen, myös mahdollisiin kriisitilanteisiin varautumiseen. Joukkoviestinnän infrastruktuuri pitää voida säilyttää myös poikkeusoloissa.

Mediankäytön digitalisoituminen asettaa omia kysymyksiään tiedonvälityksen huoltovarmuudelle. Digitaalisen infrastruktuurin ja sähköverkon kriisikestävyys ja erilaiset poikkeustilanteet saattavat aiheuttaa yllättäviä katkoksia tiedonkulkuun. Monipuolistuva mediantuotanto jossa yhä enemmän sisältöä tuotetaan kansainvälisten mediajättien ja sosiaalisen median vaikuttajakanavien kautta ei välttämättä myöskään pysty huomiomaan tai takaamaan puolueetonta tiedonsaantia paikallisesta näkökulmasta. Valvomattomassa sosiaalisessa mediassa leviävät myös valeuutiset ja informaatiovaikuttamista on vaikea hillitä. Erityisesti paikallislehtien kannattavuuden hiipumisen yhteydessä nousee huoli harvaan asutuille alueille syntyvistä *uutiserämaista*, alueista joilla ei ole lainkaan omaa paikallista uutistoimitusta.

Media-alan keskittyminen ja huoli sen vaikutuksesta mediasisältöihin nousee kansallisella tasolla esiin säännöllisesti tutkimuksissa ja julkisessa keskustelussa (VN, 2024). Keskittyminen tukee toimialan edellytyksiä selvitä haastavalla markkinalla ja tehostaa toimintoja taaten laadukkaan uutisisällön saatavuuden. Toisaalta keskittymisen riskeinä tunnistetaan esimerkiksi sisältöjen samankaltaistuminen ja median moniäänisyyden väheneminen. Logistiikan toimialalla samankaltainen riski liittyy omistajapohjan kansainvälistymiseen: Suomi on pieni markkina-alue ja esimerkiksi globaaleihin toimitusketjuihin kohdistuvien riskien realisoituessa liikevaihdon kannalta suuremmat markkinat saatetaan turvata ensin.

Harvaan asuttujen alueiden tiedonvälityksen huoltovarmuuden takaamiseksi kansallisten sekä alueellisen muutosten seuraaminen on tärkeää huoltovarmuutta tukevien toimenpiteiden tunnistamiseksi ja kohdentamiseksi. Huoltovarmuuden kehittämiseksi ja turvaamiseksi tarvitaan keinoja ymmärtää erilaisia tulevaisuuksia. Skenaariotyö, harjoittelu sekä havaintoihin perustuva suunnittelu tukee tulevaisuuden toiminnan kehitystä.

Skenaariot

Negatiivisten kierteiden kertaantuminen
Hallittu mukautuminen

Skenaarioiden muodostaminen

Skenaariotyöhön kerättiin näkemyksiä media- ja jakelutoimialan edustajilta haastatteluin ja työpajoin. Lisäksi skenaariotyössä hyödynnettiin monipuolisesti viimeisten vuosien aikana tehtyjä selvityksiä toimialojen kehityksestä, kansallisista trendeistä ja muutosvoimista.

Jakelutoimijoihin painottuneissa haastatteluissa kartoitettiin toimijoiden näkemyksiä alueellisen lehtijakelun tulevaisuudesta, toiminnan haasteista ja muutostrendeistä.

Mediapäivä 2024 –tapahtuman yhteydessä järjestetyssä työpajassa skenaarioiden muutostekijöitä kommentoi avoimessa asiantuntijatyöpajassa lähes 30 toimialan edustajaa.

Lopputuloksena muodostettiin kuva media- ja jakelutoimialan nykytilanteesta sekä kaksi vaihtoehtoista tulevaisuusskenaariota keskittyen muutokseen ja niiden vaikutuksiin tiedonvälityksen huoltovarmuuteen.

Skenaariota läpikäytiin lopuksi työn ohjausryhmän jäsenistä koostuneessa asiantuntijatyöpajassa, jonka käydyn keskustelun pohjalta skenaarioita tarkennettiin ja niiden perusteella muodostettiin toimenpidesuosituksia tiedonvälityksen huoltovarmuuden jatkuvuuden varmistamiseksi.

Skenaarioita muodostettiin kaksi: ensimmäisessä skenaariossa muutosvoimien negatiiviset kiertet jatkuvat ja vahvistavat toisiaan, muodostaen vakavia haasteita tiedonvälityksen huoltovarmuudelle. Toisessa skenaariossa kehityskulkujen vaikutuksiin voidaan aktiivisesti tarttua ja vahvistaa tiedonvälityksen huoltovarmuutta.

Jakelu- ja mediatoimialan näkymiä 2020 -luvulla

Skenaarioihin lähdetään 2020-luvun puolivälistä tilanteessa, jossa painetulla, erityisesti paikallisella sanomalehdellä on edelleen vakiintunut mutta selvästi supistuva kuluttajajoukko. Tilattavien lehtien rinnalla luetaan myös kotiin toimitettavia ilmaisjakelulehtiä ja osoitteeton kotijakelu on säilyttänyt tavoittavuuttaan tilattuja tuotteita paremmin. Suomessa on vahva luotto tiedotusvälineisiin, mutta muuttuva mediaympäristö voi uhata myös vapaata ja moniäänistä tiedonvälitystä.

Printtimenekin supistuminen pakottaa lehtiä jatkuvasti optimoimaan julkaisutoimintaansa ja lehtien ilmestymistiheydessä on jo nähty muutoksia. Kustannus- ja kannattavuuspaineet tuntuvat myös kustannus- ja painotoiminnassa. Lisäksi kotimaisten mediatoimijoiden painetta lisää kiihtyvä kilpailu kansainvälisten toimijoiden, kuten sosiaalisen median alustojen ja muiden uusien mediakanavien kanssa.

Jakelutoimialalla toimintaa joudutaan jatkuvasti sopeuttamaan kasvavien kustannusten ja epävarmana jatkuvan markkinatilanteen myötä. Jakelulajeissa pitkään jatkunut trendi päivittäispostista kohti paketti- ja tavarajakelua muuttaa jakeluverkkoja ja jakelun arvoketjuun kohdistuvat kustannuspaineet energiakriisistä kestävän kehityksen vaatimusten kiristymiseen kasvattavat toimialan epävarmuutta.

Yhteiskunta ja julkinen sektori tukevat media- ja jakelutoimintaa, mutta tukien vaikutuksista on kuitenkin vielä vähän tietoa.

Aluekohtaiset erot ja toimialojen läpi kulkeva murros aiheuttavat epävarmuutta myös tiedonvälityksen huoltovarmuuteen. Monikriisien maailmassa ja erityisesti epävakaassa geopoliittisessa tilanteessa tiedonvälityksen huoltovarmuuden turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Negatiivisten kierteiden kertaantuminen

Skenaarion pääolettamat 2030-luvulla

2030-luvulla **paikallismedian vetovoima vähenee ja lehtien ilmestymis- ja jakelutiheydessä syntyy suuria aluekohtaisia eroja** johtuen tilanteeseen joissa joidenkin alueellisten uutismedioiden toimintaedellytykset katoavat mahdollisesti kokonaan. Erot ovat selkeitä etenkin seuduilla joilla paikallisen elinkeinoelämän hiipuminen vauhdittaa mainostulojen laskua ja alueellinen kilpailukyky heikkenee nopeasti.

Voimakkaasti hiipuvat **alueet eriarvoistuvat kiihtyvää tahtia** ja kuluttaja saa jatkuvasti vähemmän vastinetta rahalleen. Harvaan asutuilla alueilla on puutetta myös työvoimasta, korostuen seuduilla joilla väestön väheneminen on suurimmillaan. Paikallismedialla on vaikeuksia houkuttaa osaavaa paikallista työvoimaa kustannustehokkaasti ja tämä näkyy myös paikallisten digituotteiden laadussa.

Painettuja lehtiä ei ole enää yhtä kannattavaa tuottaa ja jakaa ja **painettujen lehtien ilmestymispäivät tulevat supistumaan entisestään**. Hintojen nousu tekee lehdistä kalliita kiinnostuneillekin kuluttajille ja toisaalta jatkuvasti epäkiinnostavampia pienituloisemmille kuluttajille.

Printtitoiminnan ekosysteemi supistuu ja jakelutoiminnan kustannusrakenteen muutos sekä kannattavuusongelmat **johtuen alueellisiin eroihin jakeluverkkojen kattavuudessa**. Jaettavien tuotteiden määrä pienenee ja se vaikuttaa jakelupalveluiden saatavuuteen entisestään. Harvaan asutuille alueille on hankalaa houkuttaa alustataloustoimijoiden kaltaisia jakelutoimijoita ja riittävää määrää kiinnostunutta työvoimaa.

Jakelutoimiala painii samaan aikaan ilmastonmuutoksen sopeutumisen ja sähköistyvän, mutta hankintakustannuksiltaan kalliin jakelukaluston kanssa. Sään ääri-ilmiöt vaikuttavat muun muassa tieinfrastruktuuriin ja sitä kautta kalustojen huoltokustannuksiin.

Negatiivisten kierteiden kertaantuminen

Skenaarion pääolettamat 2030-luvulla

Negatiivisten kehityskulkujen kertaantumisen myötä Suomeen syntyy entistä enemmän alueita joissa sanomalehtijakelua ei voida toteuttaa viisipäiväisenä ilman avustuksia ja avustustarpeen kasvaessa alueita joudutaan priorisoimaan. Median kulutuksen keskittyessä digitaalisiin kanaviin, sosiaaliseen mediaan ja vaikuttajamedioihin ei-journalistisesti tuotetun paikallistiedon merkitys kasvaa. Uusien mediankanavien kautta välitettävään tietoon luotetaan vaihtelevasti ja on epävarmaa, miten esimerkiksi poikkeustilanteissa tapahtuva tiedottaminen järjestetään mahdollisimman kattavasti.

Mediatoimialan yhteistyön edellytykset heikkenevät toiminnan ekosysteemin rapautuessa ja erityisesti tiedonvälityksen tilannekuvan ylläpito on haastavaa. **Skenaarion kehityskulkujen seurauksena harvaan asuttujen alueiden tiedonvälityksen huoltovarmuuden takaamiseksi tarvitaan erityisiä toimia.**

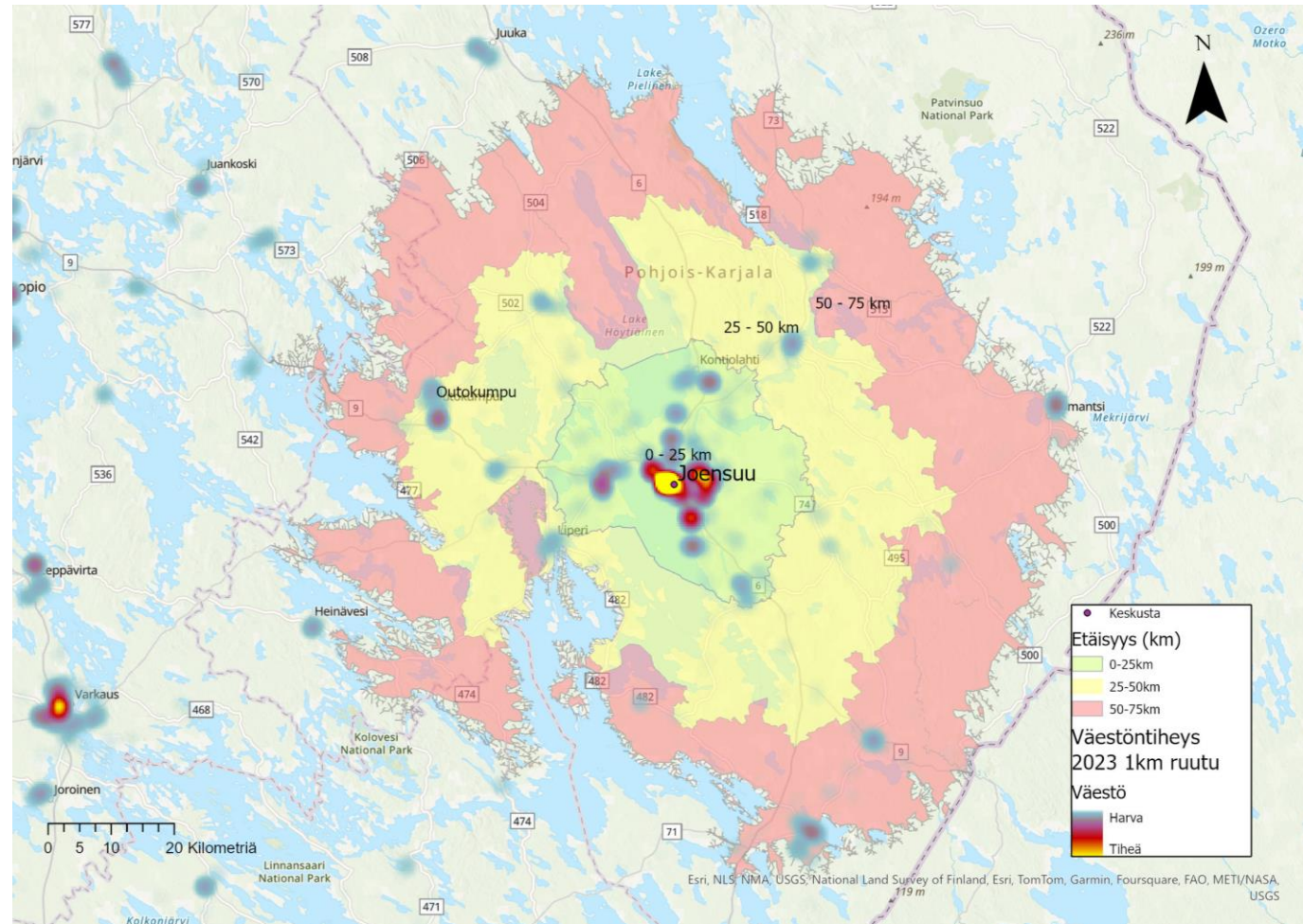
Yhteiskunnan turvaama yhdenvertainen tiedonvälityksen huoltovarmuus on haastavaa toteuttaa minimitasoa korkeammalla ja erityisesti harvaan asuttujen alueiden asukkaiden tiedonvälityksen huoltovarmuus nojaa skenaarion kehityskulkujen myötä vahvasti digitaalisuuteen. Varautuminen mahdollisiin digitaalisten tiedonvälitysinfrastruktuurin häiriöihin on epävarmalla tasolla.

Havainnekuva Joensuu

Joensuun seudulle sijoitettu havainnekuva väestötiheyden nykytilasta ja alueellisesta saavutettavuudesta auttaa hahmottamaan, millaisista muutoksista 2030-luvulle tultaessa puhutaan. Väestö vähenee niin Itä- kuin Pohjois-Suomessa mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä että pitkien välimatkojen varsilla olevat jakelukohteet harvenevat entisestään.

Harventuva väestö ei välttämättä riitä ylläpitämään nykyisten väestökeskittymien taseisia palveluita ja palveluverkkoon voi syntyä isoja alueellisia eroja – jos yksi tai useampi kuvassa esiintyvä sinertävä alue katoaa, syntyy asuttujen alueiden välille suuria aukkoja. Tiedonvälityksen huoltovarmuuden kannalta näiden alueiden saavutettavuudesta on pidettävä erityistä huolta.

Aineistot: Suomen tie- ja katuverkkoaineisto (STK) ja Tilastokeskuksen väestöruutuaineistoa 1 km x 1 km (2023).
Taustakartta: Esri

Kartta esittää saavutettavuusvyöhykkeitä kilometreinä Joensuun keskustasta ulospäin tieverkkoa pitkin. Ajoaikaa tarkastellessa kaavakuvassa ei ole merkittäviä muutoksia. Lämpökartalla kuvataan väestön määrää ja väestön tiheyttä Joensuun lähiseudulla ja Pohjois-Karjalan alueella. Sinertävät alueet edustavat pienempiä asuttuja alueita, väestötiheyden kasvaessa väri muuttuu punaisesta keltaiseksi tiheimmillä alueilla. Karttojen aineistoina on käytetty Suomen tie- ja katuverkkoaineistoa (STK) ja Tilastokeskuksen väestöruutuaineistoa 1 km x 1 km (2023).

Voidaanko negatiivista kierrettä hillitä?

Uudet **jakeluinfran innovaatiot** ja teknologiat voivat tulevaisuudessa tukea jakelutoiminnan kannattavuutta. On kuitenkin vaikeaa ennustaa, riittävätkö uudet innovaatiot paikkaamaan kustannusten nousua.

Erityyppisten **jakeluverkkojen yhdistely** ja jakelulajien jakajien yhteistyö korostuu. Elinvoimaisena säilyvät taajamat voivat toimia keskuksina ja tätä kehitystä voi tukea keskusverkko- ja maakuntakeskusten aseman vahvistuminen. Haasteena on totuttaa kuluttajat **uudenlaiseen palvelutasoon**.

Tiedonvälityksen huoltovarmuuden kannalta tärkeää on **lisätä ymmärrystä** digitaalisiin viestintäverkkoihin kohdistuvista riskeistä. Kansalaisia tulisi esimerkiksi muistuttaa kotivaraan kuuluvasta akku- tai paristoradiosta ja pitää yllä tietoa lähimmistä lehtien jakelupisteistä.

Hallittu mukautuminen

Skenaarion pääolettamat 2030-luvulla

Paikallismediat säilyttävät relevanssinsa ja laadukas paikallisjournalismi ylläpitää printtiliiketoimintaa vetävän digitaalisen sisällön ohella. **Elinvoimaiset paikalliskeskukset** tuottavat lehtiin myös mainossisältöä ja elävä paikallismedia tukee menestyvien harvaan asuttujen alueiden paikallisbrändiä ja elinvoimaa.

Paikallinen lehti on luotettu sekä arvostettu tiedonlähde ja monipuolinen digitaalinen sisältö tukee myös printtilehden julkaisua. Printtivolyymit todennäköisesti jatkavat laskuaan ja ilmestymistiheydessä ja jakelupäivissä on vaihtelua, mutta suurimmalla osalla harvaan asutuista alueista voidaan kuitenkin säilyttää kuluttajille houkutteleva ilmestymistiheys. **Kaikkein harvaan asutuimmilla alueilla peruspalvelutasoa tuetaan vaikuttaviksi todettujen tukimuotojen avulla.**

Jakelutoimialalla tapahtuu uudelleenjärjestäytymistä: uusien yleistyvien jakelutuotteiden vaihtelevat jakelukanavat yhdistyvät joustavaksi verkostoksi hyödyntäen esimerkiksi pakettijakelun kaksisuuntaisuutta. Myös kuluttajat sopeutuvat uusiin jakelun toimintamalleihin ja jakeluun saadaan **luotettavaa joustavuutta esimerkiksi uudenlaisten noutopisteiden hyödyntämisellä.**

Paketti- ja muu kotijakelu, mukaan lukien uusien palveluiden toimittaminen ylläpitää jakeluverkoston kattavuutta. Paikallisjakeluratkaisuista löytyy myös kustannustehokkaita ratkaisuja, esimerkiksi urheiluseurojen tai muun pienjakelun kautta. **Innovatiiviset teknologiset ratkaisut sekä uudet palvelumallit** tuovat jakeluketjuun joustoa ja jopa parantavat kannattavuutta. Kansalliset logistiikan ja liikenteen tiedon ekosysteemit tukevat jakeluyrittäjiä verkon tilannetiedon muodostamisessa ja jakelun optimoinnissa entistä tehokkaammin.

Hallittu mukautuminen

Skenaarion pääolettamat 2030-luvulla

Harvaan asuttujen alueiden **huoltovarmuutta tarkastellaan kokonaisuutena** ja tiedonvälityksen huoltovarmuuden suunnittelussa ja varautumistyössä hyödynnetään joustavia jakeluverkostoja sujuvassa yhteistyössä paikallismedioiden kanssa. Tiedonvälityksen huoltovarmuustyö linkittyy **kansalliseen tason jatkuvuudenhallintaan** ja poikkeustilanteisiin varautumiseen. Aktiivinen kansalaisosallisuus ja huoltovarmuus osana harvaan asuttujen alueiden elinvoimakehitystä tukee harvaan asuttujen alueiden turvallisuuden tunnetta.

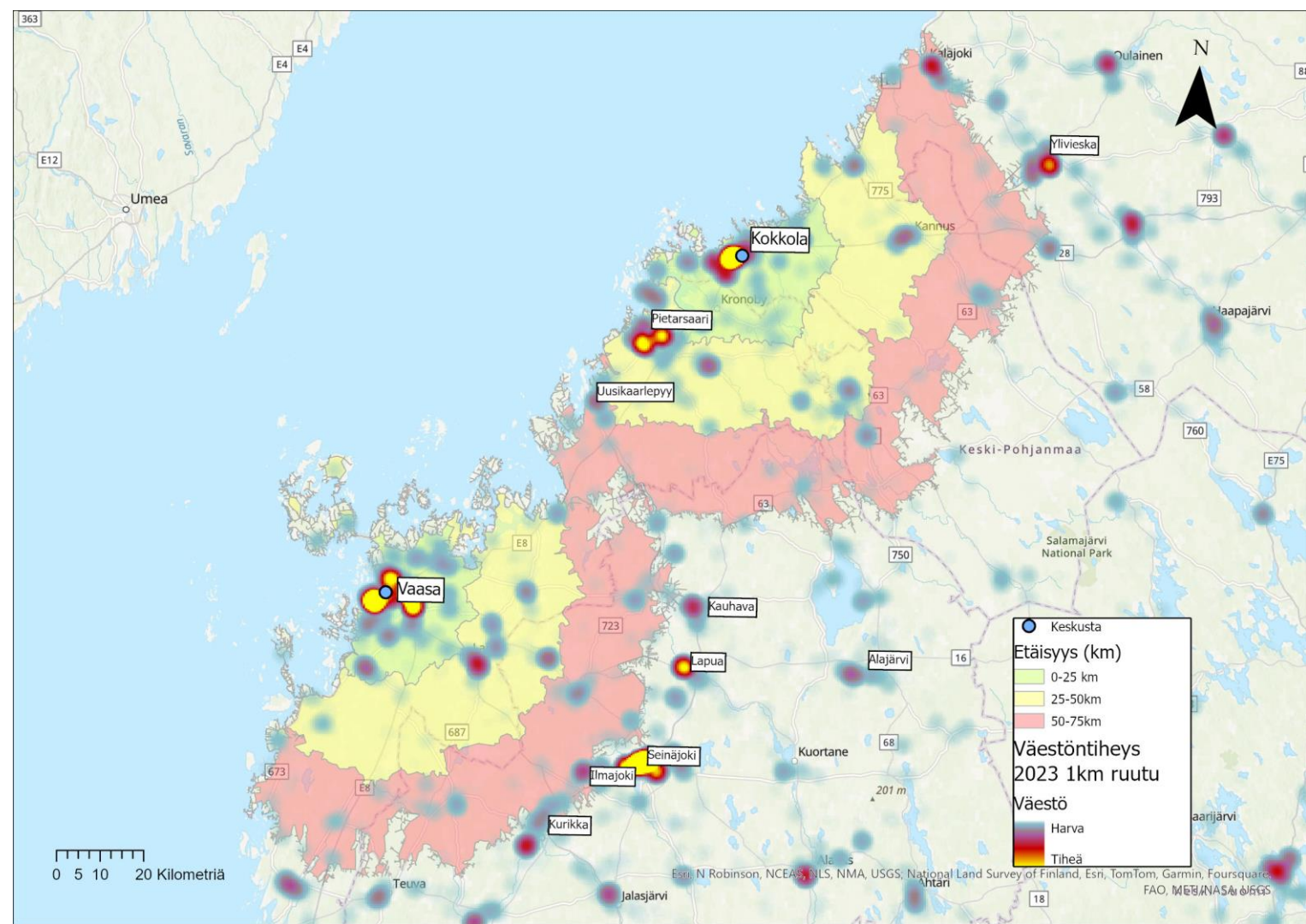
Uusia huoltovarmuustyössä hyödynnettävissä olevia **jakelun verkostoja** syntyy esimerkiksi myymäläverkoston, hyvinvointialueiden tai logistiikan verkostojen kautta. **Hyvä tilannekuva** alueellisten ilmiöiden ja esimerkiksi elinvoimatekijöiden muutoksista parantaa reagointikykyä.

Aktiivinen, toimialarajat ylittävä yhteistyö lisää luottamusta siihen, että tiedonvälityksen huoltovarmuus on hyvällä tasolla myös mahdollisten digitaalista infraa rapauttavien kriisien sattuessa.

Havainnekuva Vaasa - Kokkola

Vaasan ja Kokkolan seudun havainnekuva voi hyödyntää alueellisen muutoksen hahmottamiseen kehittyvien verkostojen näkökulmasta. Väestönkehityksen trendit tulevat harventamaan harvaan asuttuja alueita myös Pohjanmaalla, mutta alueen elinvoimaiset paikalliskeskukset, rannikkoalueen maantiede sekä lyhyemmät välimatkat mahdollistavat palveluverkkojen hyödyntämisen esimerkiksi sanomalehtien jakelun uudenlaiseen organisointiin.

Toimivat verkostot tukevat tiedonvälityksen huoltovarmuutta myös yhteistyön kautta: verkostoja voi hyödyntää esimerkiksi yhteisen tilannekuvan luomiseen ja ylläpitoon.

Kartta esittää saavutettavuusvyöhykkeitä kilometreinä Vaasan sekä Kokkolan keskustoista ulospäin tieverkkoa pitkin. Lämpökartalla kuvataan väestön määrää ja väestön tiheyttä rannikon lähiseudulla sekä Pohjanmaan/Keski-Pohjanmaan alueella. Sinertävät alueet edustavat pienempiä asuttuja alueita, väestötiheyden kasvaessa väri muuttuu punaisesta keltaiseksi tiheimmillä alueilla. Karttojen aineistoina on käytetty Suomen tie- ja katuverkkoaineistoa (STK) ja Tilastokeskuksen väestörüutuaineistoa 1 km x 1 km (2023).

Voidaanko muutosta ohjata haluttuun suuntaan?

Jakeluverkkoon ja jakelun kattavuuteen tulee väistämättä lisää muutoksia printtilehtien ilmestymispäivien vähentyessä. Tärkeänä tekijä on varmistaa **kuluttajien hyväksyntä** uusia jakelun toimintamalleja kohtaan jotta tarvittava joustavuus voidaan varmistaa ilman että se koetaan palvelutason heikentymisenä. Aktiivisen teknologiapilotoinnin lisäksi tulisikin tukea myös jakelun **uusien palvelumallien pilotointia** ja niistä tiedottamista.

Jakelu- ja mediatuet ovat todennäköisesti tarpeen myös jatkossa harvaan asuttujen alueiden moniäänisen tiedonvälityksen varmistamiseksi. Tukien vaikuttavuutta tulisi arvioida tehokkaiden muotojen tunnistamiseksi. Niin tukitoimissa kuin niiden vaikuttavuudessa tulisi arvioida myös **paikallismedian monipuolista vaikutusta** – tiedonvälitys on muutakin kuin uutisointia ja paikallisiin elinvoimatekijöihin vaikuttavat myös paikalliskulttuuri, taide ja kulttuuriperintö.

Paikallisuus ja paikallinen erikoistuminen voidaan nähdä haasteen sijaan voimavarana. Suomen harvaan asutut alueet eroavat toisistaan ja kaipaavat todennäköisesti erilaisia paikalliskaisuja myös tiedonvälityksen huoltovarmuuden näkökulmasta. Paikallisten toimijoiden kuuleminen kansallisen tilannekuvan tukena auttaa oikeiden toimenpiteiden tunnistamisessa.

Huoltovarmuuden kannalta **digitaalisen infran haavoittuvuuksien ennakointi** ja siitä viestiminen on tarpeen niin kansalaisille kuin päättäjille. Logistiikan ja jakelutoiminnan näkökulmasta tiedonvälityksen huoltovarmuuteen vaikuttavat myös tie- ja palveluinfran kaltaiset tekijät ja näiden kehitystä tulisikin seurata kokonaisuutena.

Toimenpiteitä tiedonvälityksen huoltovarmuuden kehittämiseen

Huoltovarmuuden kehitykseen selvityksessä on tunnistettu kaksi keskeistä osa-aluetta: tiedonvälityksen huoltovarmuuden huomiointi kansallisessa huoltovarmuuden tilannekuvassa sekä paikallisuuden hyödyntäminen.

Kansallinen tilannekuva haltuun myös tiedonvälityksen huoltovarmuuden näkökulmasta

Toimenpide-ehdotus painottaa yhteistyön ja alueellisten vaihtelevien tilanteiden ymmärtämistä sekä säännöllistä seurantaa. Alueellisen elinvoiman, aluepolitiikan ja palvelutasojen kehityksellä on vaikutusta myös seudullisen media- ja jakelutoiminnan edellytyksien kehittämiseen. Kansallinen tilannekuva alueiden tilanteista tukee myös mahdollisten uusien tukimekanismien tai rahoitusten tarpeen tunnistamista.

Paikallisuudesta voimavara tiedonvälityksen huoltovarmuudessa

Toimenpide-ehdotus painottaa kansalaisten ja päättäjien tiedottamista ja seudullista varautumistoimintaa. Seudullisten erityispiirteiden huomiointi onnistuu tehokkaammin paikallisella tasolla ja sitouttaa paikallisia toimijoita huoltovarmuuden kehittämiseen ja varautumiseen.

Kansallinen huoltovarmuuden tilannekuva haltuun myös tiedonvälityksen huoltovarmuuden näkökulmasta

1) Alueellisen tilannekuvan muodostaminen ja seuranta

Tilannekuva voi nykytilassa perustua alueellisiin media- ja jakelutoiminnan tunnuslukuihin ja esimerkiksi Traficomien data sanomalehtijakelun valtionavustuksen alueista ja jakelutukien määrästä koostettuihin havaintoihin. Selvityksen paikkatietotarkastelun yhteydessä havaittiin, että julkisesti saatavilla olevan jakelu- ja mediatoiminnan datojen yhdistely ei välttämättä tällaisenaan tuota informaatiota, josta olisi varsinaisesti lisähyötyä esimerkiksi erityisen huoltovarmuuskriittisten alueiden tunnistamisessa.

Tilannekuvan seurannassa onkin todennäköisemmin hyödyllistä painottaa seudullisten tunnuslukujen yleisiä muutoksia. Tilannekuvan seuranta voi olla esimerkiksi harvaan asuttujen alueiden levikkien ja jakelutoiminnan säännöllinen tarkastelu ja sellaisten alueiden erityisseuranta jossa muutokset ovat poikkeavan suuria.

2) Yhteistyö muiden huoltovarmuuskriittisten verkostojen kanssa

Tilannekuvan muodostamisessa on suositeltavaa tehdä yhteistyötä muiden harvaan asuttujen alueiden huoltovarmuuskriittisten verkostojen kanssa ja tunnistaa keinoja, joilla kansalaisten tiedonsaannista pidetään huoli kriisitilanteessa. Kauppa- ja jakelupoolin lisäksi esimerkiksi logistiikan sektorin maakuljetuspooli ovat potentiaalisia yhteistyökumppaneita. Lisäksi yhteistyön mahdollisuuksia tulisi kartoittaa myös monialaisten Huoltovarmuusorganisaation Elinkeinoelämän alueellisen varautumisyhteistyön (ELVAR)-toimikuntien kautta.

Esimerkiksi Toimintavarma myymäläverkosto-hankkeessa on tunnistettu seutukunnittain väestömääriin suhteutettu minimimäärä myymälöitä, joilla voidaan varmistaa välttämättömien päivittäistavaroiden saatavuus kohtalaisen matkan päästä. Samaa myymäläverkostoa voisi hyödyntää mahdollisessa kriisitilanteessa myös tiedonvälitykseen painettujen sanomalehtien jakelupisteinä.

Paikallisuudesta voimavara tiedonvälityksen huoltovarmuudessa

1) Huoltovarmuustyö ja varautuminen näkyväksi maakunta- ja kuntatasolla

Niillä alueilla, joissa riskit tiedonvälityksen huoltovarmuudelle ovat huomattavat, on suositeltavaa tehdä alueellista varautumissuunnittelua erityisesti tiedonvälityksen turvaamiseksi kriisitilanteissa. Varautumissuunnitteluun sisältyy myös alueellinen tiedottaminen sekä kansalaisille että seudun päättäjille. Kuntien lisäksi maakuntaliitot tulee ottaa mukaan varautumissuunnitteluun ja pohtia kuntarajat ylittävää yhteistyötä.

2) Varautumisharjoittelu

Digitaalisen infran toimintahäiriöihin tulisi varautua myös harjoittelemalla. Esimerkiksi alueellisten päättäjien, paikallisen median, maanpuolustusyhdistysten, jakelutoimijoiden ja huoltovarmuusorganisaation sopivien poolien kesken järjestettävä työpöytäharjoitus kriisitilanteesta auttaa tuomaan esiin erityisesti seudullisia haasteita tiedonvälityksessä.

3) Paikallisten verkostojen hyödyntäminen

Harjoittelu- ja tiedotustoimintaan voi myös osallistaa kolmatta sektoria ja järjestötoimintaa. Kyläyhdistysten, urheiluseurojen ja erilaisten yhdistysten kautta voi jakaa tietoutta huoltovarmuustoiminnasta ja harvaan asuttujen alueiden varautumisen erityispiirteistä.

Lähteitä

Aikakausmedia Ry, Mediamainonnan määrä vuonna 2023, julkaistu 2024

<https://www.aikakausmedia.fi/tietoa-aikakausmedioista/tietoa-ja-tilastoja/mediamainonnan-maara/>

Itä-Suomen yliopisto, Alue- ja kuntatutkimuskeskus SPATIA, SPATIA RAPORTEJA 4/2022, Monipaikkainen Pohjois-Karjala, julkaistu 2022

https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/28589/urn_isbn_978-952-61-4726-0.pdf

Media-alan tutkimussäätiö, Media-alan tulevaisuus selvitys Media 2035 – Neljä skenaariota median tulevaisuudesta, julkaistu 2024

<https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/Media-2035-Nelja-skenaariota-median-tulevaisuudesta.pdf>

Media-alan tutkimussäätiö, Kuluttajalähtöiset jakeluratkaisut 2023 – tutkimushanke, julkaistu 2024

https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/NIBS_KUJA2023_loppuraportti.pdf

Mediapooli, 2021

Sanomalehtien jakelun huoltovarmuuden kehittämistarpeet (rajattu jakelu)

Nordicom, Direct media subsidies to news media – a Nordic overview, FACTSHEET 2022

<https://www.nordicom.gu.se/en/facts-analysis/nordic/factsheets/direct-media-subsidies-news-media-nordic-overview>

Postnord, E-Commerce in the Nordics, 2024

<https://www.postnord.no/siteassets/pdfs/pn-e-commerce-in-the-nordics-2024.pdf>

Sisäministeriö, Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus 2020, Sisäministeriön julkaisuja 2020

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162501/SM_2020_15.pdf

Suomen ympäristökeskus SYKE, Kaupunki-maaseutuluokituksen päivitys, 2020

[Suomen ympäristökeskus > Kaupunki-maaseutuluokitus päivitetty: Suomen kaupungistumisaste noussut yli 72 prosentin \(syke.fi\)](#)

Tampereen Yliopisto, Uutismedia verkossa 2024 – Reuters-instituutin Digital News Report – Suomen maaraportti, 2024

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3504-5>

Traficom, Väestörakenteen muutos haastaa yhteiskuntaa, 2023

<https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/vaestorakenteen-muutos-haastaa-yhteiskuntaa>

Traficom, Traficom Postimarkkinaselvitys 2023, 2024

<https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/file/Postimarkkinaselvitys%202023.pdf>

Tobias Lindberg, Nordicom. Nordic News Media in Global Competition – The conditions for News Journalism in the Digital Platform Economy, julkaistu 2023

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1728918/FULLTEXT01.pdf>

Uncovering news deserts in Europe : risks and opportunities for local and community media in the EU, EUI, RSC, Research Project Report, 2024, [Centre for Media Pluralism and Media Freedom] (Swedish Fact Sheet)

https://cmpf.eui.eu/wp-content/uploads/2024/02/Fact-Sheet_SWEDEN_LM4D.pdf

Valtioneuvosto, Alue- ja yhdyskuntarakenteen mahdolliset muutokset, PERUS-SKENE-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvosten Selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:58

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164317/VNTEAS_2022_58.pdf

Valtioneuvosto, Median keskittyminen ja mediasisältöjen moninaisuus Suomessa, 2024

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165517/VNTEAS_2024_6.pdf

Huoltovarmuusorganisaatio

Fiksua huoltovarmuutta
yhdessä.

Varmuuden
vuoksi.

huoltovarmuuskeskus.fi

varmuudenvuoksi.fi